

КРОЗ ЗАТВОРЕ И ЛОГОРЕ

Кад је расформиран Раднички паргизански батаљон, одлучено је да пушкомитраљезе приме чланови КПЈ. Тако сам пред стројем примио пушкомитраљез „брно“.

Борци су напустили село Љештанско и разишли се у разним правцима. Комесар чете Светолик Димитријевић и ја, са једном групом бораца из Бајине Баште и околине, кренули амо заједно. Више наших кућа, код Трешње, растали смо ое. Неколико бораца оставило је своје оружје код нас. Међу њима био је и Чедо Нешковић; он је оставио пушкомитраљез „брно“, који је то вече у строју примио. Поеле њиховот одлаока Оветолик и ја пребројали смо остављено оружје. Имали смо два пушкомитраљеза „брно“ са шаржерима, осам карабина и више торбица са муницијом и бомбама. Поред тога, и Светолик и ја имали смо по војно-државни пиштољ. У прво време нисмо знали шта да радимо са толиким оружјем и где да га склонимо. Сегио сам се да се код моје кошаре налази пласт суве бујади коју смо ја и мој брат Раденко у току лета накодали и довукли да покријемо кровинару. Пошто је Раденко погинуо на Трешњици када су четници напали на Ужице, тај пласт бујади остао је код кошаре. Предложио сам Светолику да би за сада најбоље било да оружје и муницију склонимо у тај пласт док не пронађемо сигурније склониште. Он се сложио. У току ноћи пренели смо оружје и ту га сакрили.

Како нисмо знали каква је ситуација у селу, те ноћи нисмо се ником јављали. Преноћили смо на једној штале, која је удаљена од наших кућа. Дан смо провели на Вису, одакле смо имали преглед села Добротина. Осматрали смо кретање по селу и нисмо ништа сумњиво приметили. Сматрајући да нам не прети никаква опасност, спустили смо се са Виса. Код Трешње, која се налази више наших кућа, срели омо Стојимира Вилотијевића. Он је био у Рудинама код своје штале и пошто је намирио стоку, враћао се кући. Није нам било право што смо се с њим оредли. Знали смо да смпатише четнике. Он је продужио кући, а ми смо остали код Трешње чекајући да се смрачи.

Када се спустила ноћ, сишли смо низ гај мојој кући. Јавио сам ое оцу Радовану па смо сва тројица ушли у вајат. Хтели смо да се са њим посаветујемо шта да радимо и где да се кријемо.

Оматрали смо да ће он као бивши ратник — солунац моћи да нам да најбољи савет. Прво га је интересовало шта се догодило и зашто смо без оружја. Испричали смо му да се наш батаљон расформирао и да су борци отишли на разне стране да ое сналазе како ко зна и уме. О оружју које смо прикрили нисмо му ништа говорили. Био је забринут, рекао нам је да је то најгоре што смо могли учинити. Још док смо о томе разговарали, чули смо неко труптање по авлији. Ослушкујући ко би то могао да буде, престали смо да разговарамо. Били су то четници под командом Чеде Радивојевића. Лупали су на врата куће и звали мог оца Радована. Пошто лупање и вика нису престајали, рекао сам оцу да им се јави. Ако питају за мене, да им каже да нисам стигао кући. Отац је изашао из вајата и отишао према кући, а ја и Светолик остали смо у вајату. Нисмо разговарали. Били смо изненађени како су четници тако брзо сазнали да се о'вде налазимо.

Док смо стајали поред прозорчића и гледали према кући, приметили смо да неко иде према вајату. Рекао сам Светолику да ое не појављује јер вероватно само мене траже. Пришао сам вратима која је један четник отварао. Када смо се на вратима срели, упитао ме је јесам ли ја Алекса и наредио ми да пођем с њим. Кад ме је увео у собу, видео сам три четника који су се дели на креветима и разговарали са мојим оцем. Били су то: Чедо Радивојевић, четовођа из оела Церја, и његови пратиоци Видоје Кузмановић, родом из села Драксина и Миломир Чолић из Добротина. Чедо и Видоја нисам познавао, а Миломира сам знао, јер омо били из истог оела.

Чим сам ушао у собу, четовођа ми је наредио да седнем и одмах ми је поставио питање где ми је пушкомитраљез и тражио да му га предам. Одговорио сам да оружја немам, поготову никакв пушкомитраљез, јер омо оружје огаавили у селу Љештанском кад је батаљон расформиран. Рекао ми је да лажем, да он има сигурне податке да сам тада примио пушкомитраљез. Убеђивао сам га да то није тачно и да никада нисам носио пушкомитраљез већ само пушку, и да ако хоће, може проверити преко **више** људи који су ме виђали са пушком. Док смо се око тога рашправља-ли, наредио је да скинем војничке панталоне. Овиделе су му **се** и моје ципеле па је и њих узео. Остао сам у гаћама и чарапама. Отац ми је дао неке његове старе сукнене панталоне **те** сам их обукао, на ноге нисам обуо ништа.

Четовођа Чедо Радивојевић је и даље инштирао да му предам пушкомитраљез па ће ме оставити на миру. Био сам упоран, бранио сам се и доказивао да оружја немам. Кад је наш батаљон расформиран, речено је овим борцима да оружје не предајемо \колико би били ухапшени. Ја сам се упорно тога држао и никако нисам хтео да признам да имам оружје. Дијалог између мене и

четовође прекинула је изненадна пуцњава око моје куће. Четовођа је са својим пратиоцима истрчао у дво(риште да види шта, се око куће дешава и зашто четници тако жестоко пуцају. Убрзо се вратио у собу **и** почео да ме шамара питајући ко се налази око куће и ко је пуцао на њихове четнике. Одговорио сам да не знам ко је и зашто пуцао. Четовођа, изнервиран мојим одговорима, тукући ме кундаком, истерао ме је у двориште, где се под подрумом куће окупило око 30 четника. Пуцњава је престала, али се на четницима примећивао страх. Нису напуштали заклон под каменим подрумом, иако је четовођа издавао некаква наређења. У прво време помиелио сам да !су четници ту пуцњаву сами извели да би им послужила као оправдање да ме ликвидирају, али њихов страх и пометња говорили су супротно. Држећи ме за руку, четовођа ме је одвео у суседно двориште Костадина Димитријевића, Светоликовог оца. Тражио је и даље да му кажем ко се од партизана налази око моје куће. Нисам му ништа одговорио, јер стварно нисам знао шта се око куће дешава. Угурао ми је пушчану цев у уста и претио да ће ме убити ако не кажем ко је пуцао на његове четнике. У том моменту у Костадинову авлију пристигли су и остали четници који су се налазили у блокади моје куће. Нешто су носили. Одазвали су четовођу а ја сам остао код његових пратилаца. Из жагора који је до мене допр'о закључио сам да је један четник мртав, а други, кога су носили, тешко рањен. Рањеника су унели у Костадинову кућу и положили на сто да му укажу помоћ, али је убрзо издахнуо, не рекавши ништа.

У близини моје кошаре погинули су четници Веселин Благојевић и Радоња Мијаговић, земљорадници из суседног села Драксина. Нашли су их поред растуреног пласта бујади и оружја које је ту било скривено. Ниоу знали шта се око кошаре догодило и ко их је побио. Радоња Мијатовић био је ту на стражи, али нису знали откуда се ту нашао и Веселин Благојевић, који је мене из вајата одвео четовођи.

Чим је четник издахнуо у Костадиновој кући, везали су ми руке на леђа и четовођа је наредио покрет остављајући она два мртва четника. Био их је ухватио такав страх да нису имали времена да са собом понесу откривено оружје, већ је четовођа наредио да мој стриц Драгутин и рођаци Лејо и Љубо оружје и муницију донесу у кућу Петра Николића Бјелобрка, која се налазила на путу Дуб — Костојевићи. Не страхујући да ће наићи Немци и љотићевци, сачекали су док оружје није донето. За то време пили су ракију за покој душе погинулих четника, **и** претили да ће их осветити.

Када сам видео оружје које су Драгутин, Лејо и Љубо донели у Петрову кућу, тек сам тада схватио да је четнике побио Овотодак. Други нико осим нас двојице није знао где је оружје скривено, а код њега су четници побијени. Само ми није било јасно одкуда Светолик тамо кад је после мог одлаока остао у вајату.

Много касније испричао ми је сам Светолик како се то догодило.

Четник који је по мене дошао у вајат видео је и Светолика, јер је стајао иза мојих леђа. Пошто је мене одвео код четовође, одмах се вратио у вајат. Питао је Светолика ко је он. Када му је рекао овоје име, четник је казао „Па ми и тебе тражимо. Треба да нам предаш своје оружје!“ Светолик му је казао да има пушку и још неке ствари, али не у вајату већ мало даље. Из похлепиости четник није хтео да обавести остале четнике који су се налазили у авлији, већ је сам пошао са Светоликом да покупи ствари о којима је овај говорио. У близини кровинаре, где је било скривено оружје, налазио се још један четник. Немајући куд, Светолик је показао на пласт бујади где се налазило оружје. Оба четника, када су видели хрпу оружја, почели су да га шамарају, терајући га да оружје прти на раме. Када се сагао, извукао је из цепа пиштољ и са седам метака усмртио оба четника, који су погођени у главу цали преко бујади и оружја. Затим је побегао низ Торину. Сутрадан је констатовао да му се ооми метак заглавио у цеви. Остали четници који су се налазили у блокади, чим оу чули пуцњаву, не знајући о чему се ради, почели су наоумце и они да пуцају.

Ооим ова два већ мртва четника, други нико није видео Светолика. Зато је четнике ухватила паика па су најбрже што су могли напустили наше куће.

На интервенцију Петра Николића, четовођа је пустио мог стрица Драгутина и он се вратио кући, док су Леја и Љуба задржали. И њих су везали. После краће задржавања у Петровој кући, кренули смо за село Драксин и дошли у кућу Видоја Кузмановића, Чединот пратиоца. Док смо нас тројица седели везани у једном ћошку, четници су се гоетили славећи успех који су те ноћи иостигли, јер оу поред тога што оу мене ухватили дошли и др веће количине оружја и муниције.

Сутрадан су нас опровели у село Церје у четнички штаб Чедо Радитогјевића, који се налазио у њеповој кући. Из Церја су пустили Леја и Љуба и они оу се вратили кући, а мене су два месна четника опровела у Рибашевину. Колико се сећам, командант места био је неки Новаковић, капетан старе југоеловеноке војске. Он ме је одмах саслушао, а после ме упутио у затвор који се налазио код општинске зграде. У затвору, у једној собици, било је неколико затвореника. Нисам их познавао. Међу њима био је и Будимир Пантовић, кројачки радник из Ужица, кога такође нисам знао.

На Никољдан увече у Рибашевину је стигао четнички командант Филип Ајдачић са својим четницима. Имао је намеру да ме изведе из затвора и ликвидира због погибије двојице његових четника код моје куће. Како кључар затвора није био ту већ негде на слави у селу, покушали су да развале врата, али нису ус-

пели. Разбили су стакло на прозорчићу са решеткама претећи да ће убацити бомбу унутра. На мољакање и јадиковање осталих затвореника од тога су одустали. Отишли су уз претњу да ће се сутра вратити. Чим се Ајдачић удаљио од затвора, пришао ми је Будимир Пантовић. Питао ме је одакле сам и зашто ми четници прете. Пошто га нисам познавао, нисам смео да му кажем истину, али је осетио да сам био партизан па се тако према мекш и опходо.

Та ноћ је била најдужа у мом животу. Ајдачић се ујутру није иојавио. Сигурно се запио у селу на слави рачунајући да не треба да жури, јер сам се налазио на сигурном месту. Међутим, на мозу срећу, капетан Новаковић, вероватно не знајући за долазак Ајдачића и његово интересовање за мене, наредио је око подне да се сви затвореници спроведу у Ужице. Било нас је седам затворешца, од којих су двојица били четници Боже Јаворца, ухалшени због неке пљачке у селу. Везали су нас неким дугачким ланцем по двојицу. Ја сам био везан са Будимиром Пантовићем.

Четници су нас спроводили неким преким путем. Био је пао снег и пут је био расквашен и блатњав. Из појединих кућа, поред којих смо пролазили, сељаци су износили ракију и чашћавали четнике. На Царини сам видео групу немачких војника. Били су смештени у некој кафани. Гледајући нас гласно су се смејали и нешто добацивали, вероватно због нашег лошег изгледа. Смејали су се и четницима који су нас спроводили, јер и они, онако полу-пијани, дроњави и блатњави, скоро да нису боље од нас изгледали. Када смо поред њих пролазили, један немачки војник упитао је: „Комунист“?. Спроводник, неки крезуби поднаредник, онако блатњав, стао је мирно и салутирао рекавши: „Олес комунист!“.

Довели су нас у Недићеву команду која је била смештена у проеторијама Градске штедионице у центру града, преко пута војног круга. Предали су нас мајору Матићу. Ту је био и неки мајор Милутиновић. Не знам какву је дужност вршио, али је присуствовао краћим саслушањима, која је на бруталан начин вршио мајор Матић. Пошто нас је ове редом прописно изударо пендреком, не гледајући куда удара, издиктирао је некакав акт по коме се упућујемо у немачки затвор као опасни припадници комунистичког покрета.

У ужичком затвору прихватили су нас српски жандарми у служби окупатора. Над свима су извршили детаљан претрес. Затворили су нас у ћелију број 2, из које су претходно извели Слободана Секулића кога сам знао. Био је сав модар од убоја. У ћелији је било врло хладно, нарочито мени, јер сам из Рибашевине, по снегу и блату, дошао само у чарапама, које су биле мокре и блатњаве. Сео сам на под са подвијеним ногама како бих се мало угрејао. У томе нисам успео јер су у ћелију убрзо ушла двојица љотићеваца да нас упишу у затворску кшигу. Саопштили су

нам кућни ред, уз наломену да, кад Немци улазе у ћелију, морамо стати мијрно, скинути капу и поклонити се. Тек што су они отишли, у ћелију је дошао један немачки официр оа двојцом љотићеваца. Немац је наредио једном нареднику, авијатичару, да нас редом батина, рекавши „финф штик“. Свукли смо панталоне па је оваки од нас, превијен преко гвозденог кревета, који се налазио у ћелији, добио по задњици по пет удараца пендреком. Ако би се који од затвореника услед бола усправио, други љотићевац ух(ватио би га за главу и држао док не добије одређен број удараца. После тога, Немац је наредио да станемо уза зид и да иотиљком главе ударамо у зид. Ако би ко застао, пршнао би љотићевац, ухватио за главу и снажно ударао о зид. Када је то било гогово, наредили су да клекнемо на колена и да крстећи се љубимо прљав под ловорећи: „Опусти ми земљо што сам те газио!“. Ово смо понављали више пута, Најзад, ова се поета завршила са по једним врло јаким шамаром, којим нас је „почастио“ немачки официр.

Сјхедеће јутро су затворенике из наше ћелије разместили по другим ћелијама. Ја сам пребачен у ћелију број 7, у којој оам остао до 24. децембра. Тога дана затворски чувари су уз дреку и вику моткама истеривали затворенике из ћелија и терали их према великој оали (сада сала Скупштине општине). Тамо су нас са основним генералијама уводили у спискове, по 25 у групи. Оваку групу су враћали и затварали у једну ћелију. Тако сам дошао у ћелију број 14. У овој групи нисам никога познавао. Било је врло тесно, јер је ћелија била мала за оволико људи. Шћућурио сам се у једном ћошку и слушао разговоре затвореника, углавном Ужичана. Неки су говорили да ће нас стрељати, па су зато правили опискове по групама. Други су опет сматрали да ће нас транспортовати на рад у Немачку, јер им је потребна радна снага. Слушајући разна нагађања, а под утицајем топлоте која се ширила у тескобној ћелији, заопео сам. Негде око пола ноћи пробудио сам ое када је један љотићевац викнуо са врата: „Дижите се!“ Пошто је он отишао, у ћелију оу убрзо дошла два љотићевца и наредили да сви иопружимо руке напред. Ко је још случајно имао прстен, сат, или нешто друго од вредности, узели су и отишли. Били смо после овог сви преплашени и убеђени да ће нас стрељати. Још се нисмо били смирили од претходног узбуђења, а на вратима су се појавили друпи вичући: „Сви напоље!“ Како сам се налазио на крају ћелије, изашао сам међу последњима. Истерали су нас на улицу између садашње зграде Скупштине општине и стамбеног блока „Златибор“\ Падао је снет и било је врло хладно. Постројавали оу нас по пет у редове. Када су били истерани сви затвореници предвиђени за овај транспорт, тумач је саопштио да нико не покуша бегство јер ћемо у том случају бити стрељани. Опкољеки фелдјандармеријом са пушкомитраљезима

у рукама, колона се кретала главном улком у правцу Доварја. Са свих страна око мене чуо се жагор како нас воде у Крчагово ка стрељање. Код банчаних трезора (оада Музеј), чело колоне скрекуло је према железничкој станици, Свима је лакнуло. Чим смо стигли на железничку станицу, одмах је почело укрцавање у затворене теретне вагоне, који су се налазили на колосеку. Око 40 затвореника утоварено је у један ватон. Тако утоварени чекали смо у станици да оване. Било је в'рло хладно и ови смо дрхтали од студени, јер простора за кретање није било.

Када се разданило, железничка композиција је кренула за Пожегу. Ту јој је прикључено неколико вашна у којима су се налазили похапшени партизани из Пожеге, Ариља и околних места.

Касно поподне стигли смо у Београд. Наш транспорт пребачен је на теретну станицу „Сава". Чим оу нас иокрцали из вагона, спроводних транопорта наредио је: „Командант Секулић на чело колоне!" Постројени по пет у реду стигли смо пред улаз на главној железничкој станици Беотрад, која је била порушена од бомбардовања. Ту смо остали дуже стојећи у строју. Дувала је кошава и падао оитан оув снег. Грађани који су пролазили улицом радознало су нас пооматрали. Неки су застајкивали и смејали се нашем бедном изгледу. Већина је била у дроњцима, а глад и хладноћа ту су беду још више истицали. Немачка фелдјандармерија није дозвољавала никакве покрете, па смо под снегом изгледали као шпови а не људи. У први сумрак стигли су неки немачки официри. ПолСле краћег разговора са командантом транспорта наређен је покрет. Нико није знао куда нас воде.

Била је увелико ноћ када смо се зауставили пред једном великом зградом, опасаном високим зидом и стражароким кулама на ћошковима. Био је то концентрациони логор Бањица. У двориште омо ушли на једна велика гвоздена врата. Дочекали су нас Недићеви жандарми са поовкама и врећањем. Поетројили су нас у двојне редове и наредили да са себе скинемо снег који се на нашим дроњцима нахватао. Одвајали су групе по 200 затвореника и одводили у просторије ове велике зграде. Са једном таквом групом затворен сам у собу број 25, која се налазила у подруму зграде. Чим су нас увели у ову просторију, жандарми су затворили врата, намакли гвоздену штанглу и отишли. У овој просторији, ошм канте за воду, „кибле" и две сијалице које су са плафона бацале жуту светлост, друго ништа није било. Ни сламе, ш покривача, само го патос. Пошто од затвореника нисам никог познавао, спустио сам се на под тамо где сам ое и задесио. Промрзао, гладан и исихички утучен, чим сам се угрејао, одмах сам заспао.

Како оам већ напоменуо, у овој просторији било је нас око 200. Простора за оволики број људи није било довољно зато смо се распоредили у четири реда да бисмо могли сви да ста(не)мо.

Два реда оу лежала са главама према зпду и ногама према средини собе, друга два реда са главама према средини и ногама према онима који су лежали поред зида. Пошто није било простора за кретање, свако је у току дана лежао или седео на простору који му је припадао. Због скучености простора често је долазило до међусобних свађа, које су трезвенији логораши успешно решавали.

Док сам се налазио у затвору и логору, нико од моје фамилије није знао шта је са мном и да ли сам жив. Слаба и недовољна исхрана, као и други ненормални услови, допринели су да оболим од дизентерије. Био сам толико ослабио да нисам могао да стојим на ногама. Често ме је хватала невестица и чим бих устао, срушио бих се на под. Један лекар — логораш више пута је молио стражаре за неке лекове. Они су га редовно одбијали. И поред свих недаћа, прездравио сам, али сам био физички оронуо.

Живог у логору одвијао се строго по кућном реду. Устајање и чишћење просторије било је утврђено тим редом. За време чишћења собе и изношења „кибле“ логораши оу излазили у ходник ради умивања и физиолошких потреба. Ове послове обављали смо по сменама. Између 9 и 12 часова приамили бисмо по парче жуте проје, а пооле подне вариво, неку посну чорбу. Проју и чорбу нисмо никада у исто време примили.

Отприлике после месец дана боравка у лошру, логорски кључари поделили су неке формуларе, које је сваки логораш морао да попуни. Тим формуларима били су обухваћени сви биографски подаци који дају потпуну слику особе која га попуњава. Пошто смо попунили и предали те формуларе, стражари су нам објаснили да ће они бити послати у родно место оваког лошраша ради провере датих података. Ово је на мене поразно деловало, јер ое нисам ничем добром надао. Нешто касније, кључари су пронели вест да су подаци са терена стигли и да ће ускоро почети саслушавање логораша. Како сам касније сазнао, ово са формуларима био је полицијски трик. Ти формулари нису из логора нигде ишли, али су многи на тај трик насели.

У фебруару 1942. године логорски кључари наредили су да сви лошраши из ужичког краја изађу из собе. Када су нас сакупили и поетројили у великом ходнику на опрату, појавио се Манојло Кораћ, окружни начелник из Ужица, Поред лица из управе логора у његовој пратњи налазио се четник Ђоко Новаковић, са шмајсером преко кожног капута. Окупљеним логорашима Кораћ је одржао политички говор. Колико се сећам, између осталог рекао је: „Молио сам армијског ђенерала Милана Недића да вас пусти на слободу, јер српски сељаци нису криви већ комунистички олош са којим српоки народ нема никакве везе“. Када је свој говор завршио, враћени смо у собе.

Почело је групно еаслушавање. Прозван сам у петој групи кз собе број 25. Био сам се уплашио. Претпостављао сам да су из Бајине Баште послати подаци да сам од почетка устанка био у шуми, што на ранијим саслушањима нисам нигде рекао. Такве су одмах стрељали. Док сам стајао у ходнику и чекао да ме агенти уведу на саслушање, размишљао сам шта да радим. Одлучио сам да што мање кажем о свом учешћу у паргизањима. У просторији у коју сам био уведен било је неколико агената у цивилном оделу. Сви су ми истовремено посављали различита питања и тражили одшворе. При томе сваки би ме ударао штапом што не одговарам на постављено питање. На пример: један би ме питао јако се зovem, други, колико сам био у партизанима, трећи, колико сам Немаца убио, итд. Прописно изударан од главе до псте, са једним јачим ударцем у тур избачен сам из те просгорије. Једва сам се довукао до собе и сео на под. Док сам размишљао о исказу који сам пред агентима дао, ухватила ме паника, Шта ће бити када упореде податке које су добили из мог краја и оног што сам им рекао. Од страха нисам могао да ое омирим неколико дана. У сличној ситуацији налазили су се и остали лошраши па је у соби завладало ћутање. Свако је мислио на свој проблем.

Пошто оу завршена саслушања, неке логораше прозвали су и одвели из наше собе. Шта се са њима даље дешавало није ми познато, али сам био уверен да су одвођени на стрељање. Уекоро сам прозван и ја. Кључар је рекао да узмем своје ствари и да изађем. Од ствари нисам имао ништа. Ове прозване из моје собе, а то су углавном били лошраши из ужичког краја, одвели су у једну још већу простарију на спрату. У тој соби нашао сам од познаника Видоја Максимовића и Божидара Лазаревића. Обадвојица су били са мном у Првој рачанској партизанској чети. Били су то први познаници које сам у затвору срео. У тој соби остао сам два дана, затим су нас спровели на железничку станицу Сењак и укрцали у теретне ватоне. При изласку из лошра на капији агенти су сваком лошрашу дали по 50 Недићевих динара. Истог дана пред вече транспорт је стигао у Ужице. На железничкој станици сачекала нас је меона полиција и спровела у ужички затвор.

После неколико дана изведен сам пред Поротни суд. Суђење је одржано у Ужицу, у старој војној згради, преко пута цркве. Спровођење из затвора и натраг обављали оу легализовани четници.

Када сам уведен у просторију у којој је суд заседао, видео сам два немачка официра, затим, лево иследника у цишлном оделу и једну жену за писаћом машином. Иследник ме је упитао како се зovem. Када сам му рекао овоје име, наредио је да се окренем на десну страну. Да се нисам ухватио и ослонио на сто поред кога сам етајао овакако бих се од изненађења орушио. У просгорији иза мојих леђа седело је пет људи из моје општине. Били су

то: Петар Никшић Бјелобрк, председник општине, Мнханло Си-мић, капетан — Солунац, четовођа села Костојевића, Савко Бабић, капетан — Солунац, четовођа села Костојевића, Рајко Петрошчевић, земљорадник из Јеловика и Новак Вукашиновић, трговац из Костојевића. Осим Петра Николића, друге нисам познавао. Када су ме добро осмотрили, иследник је упитао да ли ме познају. Одговорио је Петар Николић рекавши: „Добро га познајемо“. После тога, иследник је почео да ме иопитује о мом учешћу у партизанским редовима. У првим тренуцима нисам знао шта да кажем. Нашао сам се у безизлазној ситуацији. Ако кажем истину, готов сам, ако се будем бранио, опет сам готов. Одлучио сам да се браним.

На питање иследника рекао сам да сам био мобилисан у сеску стражу у којој сам провео две недеље, да у борбама нисам учествовао, да сам стражу напустио пре наиласка немачке офанзиве, да сам пушку предао четовођи села, итд. Изјава коју сам овом приликом дао у ирисутству поротника из моје општине у многоме се разликовала од свих ранијих. Овог пута најмање сам рекао о свом учешћу у партизанским редовима. За време иопитивања низједан од поротника није ми поставио никакво питање.

После завршеног испитивања иследник је, притиском на звонце, позвао стражара који ме је извео у ходник. У ходнику сам сачекао док поротници нису дали своје мишљење о мом исказу. Када сам поново уведен у канцеларију, иследник ме је упитао: „Теби је брат погинуо у партизанима?“. Затим ме је упитао да ли ћу поново ићи у партизане. Одмахнуо сам главом и рекао да нећу. Пошто сам потписао записник о саслушању, спроводници су ме вратили у затвор.

Како сам каоније сазнао, поротници, сви до једног, потврдили су мој исказ, а то је значило елободу.

Једног дана позвао ме је затворски кључар и рекао да изађем из ћелије. У ходнику је било још неких затвореника. Стражари су нас извели на улицу. Нисам знао куда нас и зашто воде. Спровели су нас у зграду Окружног начелства, где сам већ раније био. Извесно време чекали омо у ходнику испред једне канцеларије, па су нас после увели унутра. Када сам ушао у ту просторију, помислио сам да сам уведен у просторију која припада свештенику или некој верској организацији. Био је то радни кабинет Манојла Кораћа, начелника ужичког округа. Поред писаћег стола налазио се неки дрвени пулт на коме је горела свећа, а у земљаној ћаси била је вода са струком босоика. На зиду, иза писаћег стола, налазила се икона оветог Саве, изнад које је у полукругу крупним словима написана парола „Пођите светосавоким нутем“. Изнад иконе висило је упаљено кандило. Стали смо у ред поред пулта. Из суседне просторије изашао је Кораћ. Поклоном смо га поздравили. Рекао је да се овде налазимо да положимо заклетву

на верност орпству и оветосавокиим стремљењима. Затам је наредио да подигнемо три прста и понављамо текст заклетве коју је он читао. После положене заклетве испружио је руку и сви смо је редом пољубили, а он нас је покропио струком бошока, који се налазио у ћаси. После овог церемонијала, Кораћ нам је одржао политички говор у коме је истакао како се прави српски сигови боре против безбожника у Санџаку и позвао нас да и ми ступимо у добровољачке редове.

Враћени смо поново у затвор.

После дан-два пуштен сам на слободу.

Александар ДИМИТРИЈЕВИЋ